

מה נשתנה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו'.

מה ולמה

מגיד מתחיל עם השאלה "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות". ובפשטות משמעות השאלה היא, למה ליל הסדר משונה מכל שאר לילות השנה. אך קשה, דאם כן היה לנו לשאול "למה נשתנה", ולא "מה נשתנה". ועוד צריך ביאור, שהרי לא מצינו תשובות לשאלות מה נשתנה בהמשך ההגדה. כי אף שנותנים טעם למצה ומרור, אבל אין שום הסבר לטיבולים והסבה.

ונראה, דהשאלה של מה נשתנה היא - מה מהותו של לילה זה. וכל הפרטים שמזכירים הם רק ראיות שלילה זה חלוק בעיקר מציאותו משאר לילות השנה. אבל עיקר השאלה היא "מה" ולא "למה". ואחר שמבינים את מהותו של הלילה, מה הוא תוכן מציאותו, אז ממילא מיושבות כל השאלות.

ונבאר זה דרך משל. כשאנשים מבחוץ נכנסים לישיבה, פיהם מלא שאלות - למה בני ישיבה לובשים חולצות לבנות וכובעים שחורים, וכיוצא באלו. אבל אם רק נסביר להם מה הוא בן תורה, אז ממילא מיושבים כל השאלות הפרטיות.

תשובת מה נשתנה – עבדים היינו

ועל פי זה נבין היאך "עבדים היינו" הוא התשובה על השאלה מה נשתנה. והיינו שהעובדא שהיינו עבדים לפרעה במצרים, ומה שהיום איננו עבדיו הוא רק משום שהקב"ה הוציא אותנו משם, הוא הקובע את מציאותו ומהותו של הלילה הזה, וכיון שהלילה הזה נשתנה, לכן יש בו כל השינויים שהזכרנו.

סיפור באמצע סעודה

כבר הערנו בהקדמה לליל הסדר, שיש לעמוד על מה שאנו מקיימים מצות סיפור באמצע הסעודה. הרי בכל שבת ויום טוב עושים סעודה, ובשעת הסעודה אוכלים. ואף שבודאי מברכים לפניה ולאחריה, וגם אומרים דברי תורה על השלחן, אבל שעת סעודה לחוד ושעת קיום מצוות לחוד. אבל בליל הסדר הכל משולב יחד.

ונראה שגם שינוי זה מורה על מהותו של הלילה. הרי ביציאת מצרים גילה לנו הקב"ה, שכל טבע העולם הוא תחת רצונו, והוא משנה אותו כפי חפצו. וזהו השינוי

שנתגלה בלילה זה, והוא מגדיר מציאותו של הלילה. ולכן בליל הסדר, המצוות הם חלק מהסעודה - כלומר קיום רצון ה' הוא קיום טבע העולם.

ובזה מובן למה עושים סיפור יציאת מצרים באמצע האכילה. כי יש סדר מיוחד ללילה זה - ולכן נקרא ליל הסדר. והיינו שבכל לילה דרים בעולם של טבע והקב"ה מוסתר, ולכן כשיושבים לאכול - אוכלים [ובודאי שמברכים לפניו ולאחריו], ויש סדר לאכילה - לחם וכו' עד קינוח הסעודה. אבל ליל הסדר הוא הלילה שהקב"ה גילה עצמו בתוך העולם וע"כ שינה את סדר העולם.

שינוי סדר הגדלות

ויש עוד שינוי שאירע בלילה זה, והוא בסדר גידולן של ישראל. איתא בספרים שבדרך העולם יש ארבע שלבים בתהליך מקטנות לגדלות. הראשון הוא ילד קטן, שכל רצונו הוא רק ליהנות ולא ליענש, ושלב זה נקרא 'קטנות המוחין'. והשלב השני הוא "גדלות ראשון", והוא ילד בר מצוה שנקרא בר דעת ובר חיובא וקניינו קנין, אבל עדיין אינו מבוגר. ואחר כך יש שלב של "קטנות שני", והוא כששואף להתגדל לגמרי. והשלב הרביעי הוא "גדלות שני", כשנעשה בעל ואב.

אולם תהליך זה של גידול שלב אחר שלב, הוא האופן הרגיל. אבל כשבני ישראל היו במצרים, היו עומדים בשלב הראשון, במצב של "מוחין דקטנות". אך אילו היו שוהים שם עוד רגע מיד היו נטמעים, ולא היה להם הכח והיכולת להתגדל שלב אחר שלב, וברגע קט העלה אותם הקב"ה למדרגת מוחין דגדלות - לשלב הרביעי של גדלות שני.

וגם שינוי זה חל בעצם מציאותו של ליל התקדש החג, ולכן נשתנה משאר לילות השנה. וגם שינוי זה מתבטא במה שהאכילה וקיום המצוות משולבים יחד, כי במצב של מוחין דגדלות גם האכילה נתעלית מדרך הטבע, ובאכילת מצה בלילה זה יכולים לקנות את האמונה.

ולכן מצינו שגדולי חכמי ישראל היו נעורין כל הלילה, כי אף שהסדר של כל לילות השנה הוא לישון בלילה, אבל "מה נשתנה הלילה הזה", כמה חלוק ומשונה הלילה הזה בעיקר מציאותו ומהותו.

